

Національні держави з'явилися у XIX столітті, а як міжнародна норма утвердилися щойно після Першої світової війни. Сперечатися про те, чиєю національною державою була Русь, має стільки ж сенсу, як і з'ясовувати, чиєю державою — французькою чи німецькою була інша найбільша ранньосередньовічна імперія — імперія Каролінгів на другім, західнім кінці Європейського континенту

У воєнному протистоянні між варварськими і цивілізованими народами, твердив він, перші перемагають других завдяки кращій військовій доблесті та племінній солідарності. Але за декілька поколінь завойовники піддаються спокусам цивілізації, розчиняються серед завойованої більшості, втрачають внутрішню солідарність і впадають у чвари між собою — і тоді їхня держава стає жертвою чергових варварів.

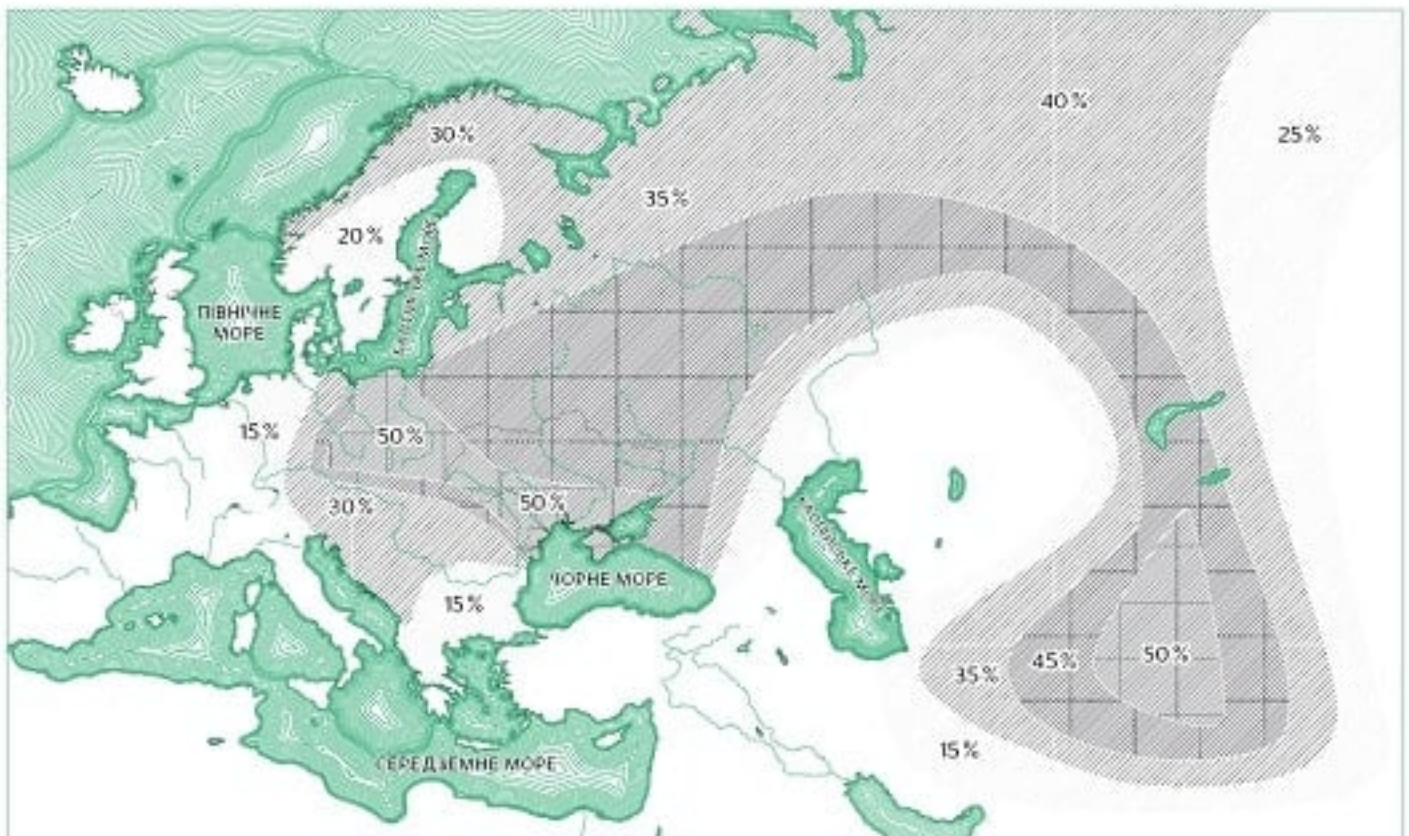
Ця схема Ібн Халдуна в загальних рисах передає історію Русі. Перші два покоління її правителів мали імена скандинавського походження: Рюрик (*Eric*), Олег (*Hélgj*), Ігор (*Ingvár*), Ольга (*Hélgá*, жіноча форма *Hélgj*). Починаючи з третього покоління їхні імена вже слов'янські: Святослав, Володимир, Ярослав. Період володарювання Володимира (980–1015) і Ярослава (1019–1054) — найвища точка в політичній могутності Русі. У середині XII століття Русь розпадається на дрібніші князівства численних Рюриковичів, які з енергією, вартою кориснішого застосування, ведуть безустанні й жорстокі міжусобні війни, аж поки в 1237–1241 роках не стають жертвою нових завойовників — монголів і татар.

За складом населення Русь була поліетнічним утворенням. Завойовники були руссю (найімовірніше, скандинавами); народи півночі належали до угро-фінських племен (літописні чудь, весь і меря); півден-

ні були тюркськими кочівниками (печеніги, половці). Ядро ж становили слов'янські племена. Звідки вони взялися на цій території, залишається загадкою. Дві з трьох найповажніших теорій походження слов'ян — східноєвропейської, центральної (прип'ятсько-дніпровської), західної — розміщують слов'янську прабатьківщину на сучасній українській території. Цю версію частково підтримують недавні генетичні дослідження. За даними одного з них, «слов'янський» ген з'явився близько 15 000 років тому на території України, звідки після льодовикового періоду поширився на захід, північ і південь, правдоподібно, під тиском міграції степових народів.

Лексичні дані дозволяють припустити, що ранні слов'яни жили на березі рік, озер або близько боліт. На користь цього говорить аргумент «трьох дерев»: бук, модрина, тиса — є єдиними деревами, назви яких не слов'янські, а запозичені з інших мов, і вони не ростуть біля боліт. Можливо, Прип'ятські болота і були слов'янською прабатьківщиною. Ранні слов'яни не жили на березі моря (у слов'янських мовах слова, пов'язані з мореплаванням, морським риболовством і морською торгівлею, — чужоземного походження). Балтійські назви річок Даугава, Неман (Неманас) мали би вказувати на північну межу розселення слов'ян по сусідству з балтійськими племенами, з якими, правдоподібно, вони творили колись спільну балтійсько-слов'янську групу.

Інтенсивність поширення слов'янського гена R1a
Джерело: <https://slavio.com/slavic-gene/index.html>

За збігом обставин того ж 1492 року у східній частині Європейського континенту сталася подія, якій теж, хоча й у скромніший спосіб, судилося перекраяти карту світу. У нижній течії Дніпра місцеве плем'я черкасів і козаків захопило та знищило турецький корабель. Опис цієї події — перша історична згадка про запорозьких козаків. Півтора-два століття по тому ім'я території, де жили козаки, — України, козацької землі, стане іменем для цілого народу та держави.

Україна постала головно із зустрічі двох світів: світу Колумба і світу козаків. У момент першої згадки про козаків вони нічого не знали про Колумба, а він нічого не знав про них. У найближчі століття ці два світи зйдуться настільки близько, що про козацьке повстання Хмельницького будуть писати в Іспанії, а привезені з Америки продукти, насамперед тютюн, стануть буденністю серед козаків: народна пісня вихваляла козацького гетьмана Сагайдачного, «що проміняв жінку на тютюн та люльку».

РІЧ ПОСПОЛИТА: ЗАХІД У ПОЛЬСЬКОМУ КУНТУШІ

Світ Колумба і світ козаків зустрілися в межах одної держави. Це була утворена 1569 року польсько-литовська Річ Посполита. В її кордонах католики і православні співіснували в більш-менш рівних пропорціях. У жодній іншій країні східних і західних християн у таких масштабах не було.

Українську історію ми зазвичай бачимо в тіні Росії. І забуваємо, що щонайменше до кінця XVIII століття польський фактор був довготривалішим та сильнішим, ніж російський. Руські князі та польські королі то воювали між собою, то уклали союзи проти спільного ворога ще від часів Володимира Великого. Але інтенсивна польська присутність починається з моменту

Українську історію ми зазвичай бачимо в тіні Росії. І забуваємо, що щонайменше до кінця XVIII століття польський фактор був довготривалішим та сильнішим, ніж російський

Варто повторити: Україна народилася у вогні війни та революції. А це означає, що вона відповідно має родові травми воєнного і революційного насильства.

Перша травма пов'язана з матеріальними шкодами. На момент проголошення української незалежності в 1991 році в Україні було важко знайти родину, власність у якій переходила би з рук у руки протягом трьох поколінь — від діда і баби до батька й матері, від батька й матері до сина та дочки. Збереглися лише поодинокі речі: стара пожовкла фотографія, вишита сорочка зі скрині, музичний інструмент. Майже немає випадків, що би по родинній лінії впродовж трьох поколінь передавали головний сімейний капітал — будинки, коштовності, акції чи грошові збереження. Кожне покоління мусило фактично починати з нуля.

У 1991 році в Україні було важко знайти родину, власність у якій переходила би з рук у руки протягом трьох поколінь

Матеріальні втрати були наслідком двох світових воєн. Але головний удар по власності припадає на час колективізації селянських господарств. Унаслідок неї докорінно змінилося ставлення до власності взагалі. Досить сказати, що в традиційному селі до крадіжок ставилися дуже гостро. Злодіїв карали, часом жорстоко, особливо якщо йшлося про крадіжку худоби — тоді могли забити до смерті. Пояснення цієї звичаєвої норми просте: у суспільстві, що перебуває на грані виживання, крадіжка коня чи корови могла означати голодну смерть для сім'ї. Після колективізації, коли приватна власність зникла, крадіжки стали нормою. Українські приказки: «Не вкрадеш — не проживеш» або: «Україна — рідна мати, що вкрадеш, те й будеш мати» походять із радянських часів. Логіка цих приказок проста: оскільки держава нас обікрала й обкрадає, то ми маємо право, або навіть святий обов'язок, відповісти їй тим самим.

Ця нова «традиція» пережила радянські часи. Власники сучасних великих аграрних фірм в Україні скаржаться, що внаслідок крадіжок вони втрачають до 30% прибутку, і великим досягненням вважається звести їх до 7–8%.

У містах найбільшої шкоди завдала Друга світова війна. На відміну від Першої, коли до масової появи танків та літаків головні битви велися поза містами, у Другій світовій війні найбільші битви були «міськими». Так само переважно міськими були групи населення, які першими підлягали

знищенню, — євреї, а також політична й культурна еліта. У сумарному ефекті міське населення зазнало величезних втрат — в окремих випадках, як-от у Києві чи Львові, до 80%. А це означає, що значна частина тих, хто після війни перебрався до цих міст, живе в будинках та квартирах, які до війни належали комусь іншому.

Неповага до власності властива всім (чого лише варта поширеність піратства в сучасній Україні!) — бізнесменам, які організують рейдерські захоплення чужої власності, державним чиновникам, які ці захоплення толерують, а часом і самі влаштовують. Так чи інакше, з огляду на українське минуле знадобиться багато часу й зусиль, аби культура чесного бізнесу стала нормою.

Наступний наслідок — поширення корупції. Звичайно, корупція — явище складне і має багато причин. Але фактом є те, що найкорумпованіші країни — це нерідко країни, які зазнали в минулому найбільшого насильства. Що й зрозуміло: корупція за таких умов стає частиною стратегії виживання. Незалежна Україна «славиться» корупцією. Наскільки довгий слід суспільства екстремального насильства — залишається лише здогадуватися.

Але найбільша родова травма України має соціально-демографічний характер. Війни призвели до величезних втрат серед усіх груп населення. Були, однак, групи, які пропорційно зазнали втрат найбільше: чоловіки призовного віку, євреї та середній клас. Відбувався «дарвінівський добір навпаки»: від репресій і на фронті найперше гинули найактивніші, найчесніші, найінтелігентніші, найпрацьовитіші. Вживали пристосуванці, які не виявляли

Війни призвели до величезних втрат серед усіх груп населення. Були, однак, групи, які пропорційно зазнали втрат найбільше: чоловіки призовного віку, євреї та середній клас. Відбувався «дарвінівський добір навпаки»: від репресій і на фронті найперше гинули найактивніші, найчесніші, найінтелігентніші, найпрацьовитіші